

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ความเชื่อด้านสุขภาพ และพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
3. เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร และการลดผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านทรายมูล บ้านทรายทอง บ้านปงอ้อม บ้านห้วยน้ำเค็ม บ้านลูเหนือ บ้านทรายทองพัฒนา และบ้านทรายมูลพัฒนา จำนวน 272 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ความเชื่อด้านสุขภาพ และพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคมถึงเดือนกันยายน 2554 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาด้วยการแจกแจงความถี่ อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติวิเคราะห์การทดสอบ คือ การถดถอยเชิงพหุ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ที่มีต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

พบว่า ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องมากที่สุดของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ได้แก่ เกษตรกรรู้ถึงอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เช่น การที่สารเคมีปนเปื้อนตกค้างใน ดิน น้ำ อากาศ จะทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง และทำให้สัตว์หรือแมลงต่างๆ ในระบบนิเวศตาย ลดจำนวนหรือสูญหาย การเก็บสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและวิธีการทำลายภาชนะบรรจุสารเคมีที่ถูกต้อง

สำหรับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องน้อยที่สุดของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ได้แก่ ความรู้ด้านการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในขั้นตอนการผสมสารเคมี โดยเกษตรกรจะผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่า 2 ชนิดเข้าด้วยกัน หรือการเพิ่มความเข้มข้นของสารเคมี ด้วยเกษตรกรเข้าใจว่าเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการกำจัดศัตรูพืช รวมถึงเพื่อไม่ให้เสียเวลาในการฉีดพ่นสารเคมีหลายครั้ง ซึ่งความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องดังกล่าว อาจเป็นเหตุทำให้เกษตรกรเสี่ยงต่อการได้รับพิษจากสารเคมีมากขึ้น เนื่องจากการผสมสารเคมีหลายชนิดและการเพิ่มความเข้มข้นของสารเคมีนั้น จะเป็นอันตรายมากยิ่งขึ้นหากใช้สารเคมีที่มีสูตรตำรับสารออกฤทธิ์ความเข้มข้นสูง

5.1.2 ความเชื่อด้านสุขภาพ

ความเชื่อด้านสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อด้านสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อโรคอยู่ในระดับสูง โดยเชื่อว่าการฉีดพ่นสารเคมีบ่อยๆ ทำให้มีโอกาสได้รับพิษจากสารเคมีมากยิ่งขึ้น รองลงมาได้แก่ความเชื่อในการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันตนเอง ซึ่งเป็นหลักการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยการอ่านและปฏิบัติตามฉลากผลิตภัณฑ์ การสวมใส่ชุดอุปกรณ์ป้องกัน การรักษาสุขลักษณะของร่างกาย เช่น การอาบน้ำชำระร่างกายหลังการสัมผัสหรือฉีดพ่นสารเคมี สำหรับความเชื่อในด้านการรับรู้ความรุนแรงของโรค กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลาง

5.1.3 พฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยรวมทั้ง 3 ขั้นตอน อยู่ในระดับสูง แต่มีพฤติกรรมป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในแต่ละขั้นตอนแตกต่างกัน โดยในขั้นตอนขณะฉีดพ่นสารเคมี กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรมีพฤติกรรมในการป้องกันตนเองอยู่ในระดับสูง เช่นเดียวกับขั้นตอนก่อนการฉีดพ่นสารเคมีพบว่า

พฤติกรรมในการป้องกันตนเองอยู่ในระดับสูงเช่นกัน ขณะที่ในขั้นตอนหลังการฉีดพ่นสารเคมี เกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในการป้องกันตนเองอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพ พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมในการป้องกันตนเองของกลุ่มตัวอย่าง เกษตรกร นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพ

สำหรับผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่าปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการป้องกันตนเองของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการป้องกันตนเองของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5.1.5 แนวทางในการเสริมสร้างพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร และการลดผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

การเสริมสร้างพฤติกรรมในการป้องกันตนเองของเกษตรกร เพื่อลดผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ข้อมูลความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องตามหลักวิชาการอย่างต่อเนื่อง และกระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงอันตรายและผลกระทบต่อสุขภาพของตนเอง ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการกำหนดคน โยบายหรือมาตรการจากภาครัฐ ทั้งทางกฎหมายและทางภาษี หรือการส่งเสริมบทบาทผู้บริโภค องค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐาน กฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อลดปริมาณการนำเข้าและการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช นอกจากนี้ การส่งเสริมสนับสนุนเงินลงทุนจากภาครัฐแก่เกษตรกรใน โครงการเกษตรอินทรีย์ ก็เป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรลดปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้เช่นกัน ซึ่งแนวทางดังกล่าวข้างต้น นับว่ามีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างพฤติกรรมในการป้องกันตนเองอย่างถูกต้องปลอดภัยของเกษตรกร

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ข้อค้นพบการศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรด ตำบลบ้านเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ครั้งนี้ พบว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับสูง โดยเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจมากในเรื่อง การเก็บรักษาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชไว้ในสถานที่ปลอดภัยมิดชิด และไม่นำภาชนะที่บรรจุสารเคมีมาใส่อาหารหรือน้ำไว้ดื่มกิน รองลงมาคือผลกระทบจากสารเคมีที่มีต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ไม้ทิ้งหรือล้างอุปกรณ์การพ่นสารเคมีลงในแหล่งน้ำ เพราะจะทำให้สัตว์น้ำตายได้ และการใช้สารเคมีที่มีระดับพิษรุนแรงมากจะส่งผลให้เกิดการตกค้างในดิน น้ำและอากาศเป็นเวลานาน ซึ่งอาจเนื่องมาจากเกษตรกรทราบว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นวัตถุที่มีพิษและอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของเกษตรกรและสมาชิกในครอบครัว และในขณะที่เดียวกันเกษตรกรยังทราบว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น ทำให้สัตว์หรือสิ่งมีชีวิตที่มีประโยชน์ในดิน น้ำ อากาศ ตายได้

สำหรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่น้อยที่สุดของเกษตรกร คือเรื่องของการใช้สารเคมีโดยเกษตรกรใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชหลายชนิดผสมกัน และเพิ่มปริมาณความเข้มข้นของสารเคมี เพราะเข้าใจว่าช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาแมลงหรือวัชพืชดีอย่า และมีประสิทธิภาพในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชได้มากขึ้น ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง เพราะการผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหลายชนิดเข้าด้วยกันหรือการเพิ่มปริมาณของสารเคมี ยังจะทำให้สารเคมีมีความเข้มข้นและเป็นพิษมากขึ้น ซึ่งความรู้ที่ยังไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการในเรื่องนี้จะเป็นอันตรายต่อเกษตรกรมากขึ้นตามไปด้วย

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อดุลย์ ชัยชนะ (2544) เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีความรู้สูงเกี่ยวกับหลักการ ใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช และการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องในเรื่องการผสมสารเคมีมากกว่า 2 ชนิดขึ้นไป และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดวงใจ เนตรทิพย์ (2540) ในการปฏิบัติของเกษตรกรพบว่า เมื่อใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชนานๆ แมลงจะสร้างความต้านทานสารเคมีนั้นๆ และจำเป็นต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเข้มข้นหรือเปลี่ยนประเภทที่มีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งเป็นอันตรายต่อเกษตรกร ต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ลูติยา แซ่ป้ง พิสมัย หาญมงคลพิพัฒน์ และจิราภรณ์ การะเกตุ (2548) พบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีที่เก็บสารเคมีโดยเฉพาะ และเกษตรกรได้นำประสบการณ์การใช้สารเคมีมาช่วยในการตัดสินใจเมื่อใช้สารเคมีในปริมาณที่ฉลากแนะนำแล้วไม่ได้ผล โดยการเพิ่มปริมาณของสารเคมีเพื่อให้เกิดความเข้มข้นมากขึ้น แต่มีความต่างกันในเรื่องผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยเกษตรกรคิดว่าสารเคมีไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ความเชื่อด้านสุขภาพ เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อด้านสุขภาพ ในระดับสูง ซึ่งความเชื่อด้านสุขภาพที่กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรเชื่อมากที่สุด คือ ความเชื่อในเรื่อง โอกาสเสี่ยงต่อโรคที่เกิดจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยเชื่อว่าการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชบ่อยๆ ทำให้มีโอกาสได้รับพิษจากสารเคมีมากยิ่งขึ้น รองมาลงเป็นความเชื่อในเรื่องประโยชน์ของการป้องกันตนเอง โดยเกษตรกรเชื่อว่าการปฏิบัติตามที่ฉลากระบุทุกครั้งก่อนการใช้สารเคมีช่วยป้องกันอันตรายจากพิษสารเคมีได้ นอกจากนี้ กลุ่มเกษตรกรยังมีความเชื่อถึงประโยชน์ของการป้องกันตนเอง เช่น การใช้อุปกรณ์ป้องกัน และการอาบน้ำชำระร่างกายหลังการใช้หรือการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยเกษตรกรเชื่อว่าช่วยลดสารพิษเข้าสู่ผิวหนังได้ อย่างไรก็ดี กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรมากกว่าครึ่ง มีความเชื่อหรือเห็นด้วยปานกลางด้านความรุนแรงของโรคที่เกิดจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งอาจเนื่องมาจากการได้รับพิษจากสารเคมีส่วนใหญ่ไม่แสดงอาการอย่างชัดเจน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการได้รับพิษจากสารเคมีของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปริมาณที่ได้รับและระยะเวลาที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช รวมถึงการป้องกันตนเองในการลดการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นผลให้การได้รับพิษและความรุนแรงของโรคแตกต่างกัน จึงเป็นเหตุให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อด้านความรุนแรงของโรคที่เกิดจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับปานกลาง

โดยสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมใจ ยิ้มวิไล (2531) ความเชื่อด้านสุขภาพโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดูแลสุขภาพ โดยความเชื่อด้านสุขภาพรายด้าน ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย การรับรู้ถึงอุปสรรคในการปฏิบัติตน มีความสัมพันธ์ทางบวก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิเชียร ศรีวิชัย (2548) ความเชื่อด้านสุขภาพรายด้าน พบว่า การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการได้รับพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันตนเอง อยู่ในระดับสูง แต่แตกต่างกับผลการศึกษาของ นิษฐ์ชกมล นันตะแก้ว (2548) กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรมีความเชื่อด้านสุขภาพถูกต้องระดับน้อยในด้านการรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

พฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ทั้ง 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการฉีดพ่นสารเคมี ขณะฉีดพ่นสารเคมี และหลังการฉีดพ่นสารเคมี มีดังนี้

พฤติกรรมก่อนการฉีดพ่นสารเคมี กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมป้องกันตนเองในขั้นตอนก่อนการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช อยู่ในระดับสูง โดยพฤติกรรมที่ปฏิบัติทุกครั้ง คือ การอ่านฉลากและปฏิบัติตามที่ระบุในฉลากทุกขั้นตอน การผสมสารเคมีในที่โล่งแจ้ง การสวมถุงมือยางและใช้ไม้กวนขณะผสมสารเคมี และการตรวจสอบอุปกรณ์เครื่องมือก่อนการฉีดพ่นสารเคมี

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ดนัย เคหัง (2542) เกษตรกรส่วนใหญ่มีการปฏิบัติก่อนการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้อย่างถูกต้อง เช่น ตรวจสอบอุปกรณ์ เครื่องมือ การศึกษาชนิดของสารเคมี การอ่านฉลากคำแนะนำก่อนการใช้สารเคมี แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ตระหนักถึงอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและมีการปฏิบัติตามถูกต้องตามหลักวิชาการในการป้องกันตนเอง เพื่อลดโอกาสเสี่ยงในการรับหรือสัมผัสพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนก่อนการฉีดพ่นสารเคมีนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ตม่น้ำหรือเครื่องตม่น้ำระหว่างการผสมสารเคมี ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและมีโอกาสเสี่ยงในการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

พฤติกรรมขณะฉีดพ่นสารเคมี กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมป้องกันตนเองในขั้นตอนขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง โดยพฤติกรรมที่ปฏิบัติทุกครั้ง คือ การสวมใส่ชุดอุปกรณ์ป้องกัน เช่น สวมเสื้อแขนยาวและกางเกงขายาว การสวมหมวกหรือผ้าโพกศีรษะ การสวมถุงมือยาง รองเท้าบูต สวมหน้ากากหรือใช้ผ้าปิดปากและจมูก จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรให้ความสำคัญในการสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันเพื่อลดการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและลดความเสี่ยงในการได้รับพิษจากสารเคมี แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ทราบว่าตนเองมีโอกาสเสี่ยงต่อการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงได้ให้ความสำคัญและสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันทุกครั้ง

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อุดลย์ ชัยชนะ (2544) อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลต้องมีประสิทธิภาพในการป้องกันการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ประเภทของอุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกประเภทควรประกอบด้วย อุปกรณ์ป้องกันตาและใบหน้า อุปกรณ์ป้องกันระบบทางเดินหายใจ ชุดคลุมป้องกันการสัมผัสร่างกาย ถุงมือและรองเท้าบูต แต่ในขณะที่เดียวกันกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรมีพฤติกรรมสูบบุหรี่หรือทานอาหารขณะหยุดพักฉีดพ่นสารเคมี ซึ่งเป็นการปฏิบัติไม่ถูกต้อง เพราะจะทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ยังฟุ้งกระจายในดินและอากาศ

พฤติกรรมหลังการฉีดพ่นสารเคมี กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมป้องกันตนเองในขั้นตอนหลังการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับปานกลาง โดยพฤติกรรมที่ปฏิบัติทุกครั้ง คือ การเก็บสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและอุปกรณ์ในการฉีดพ่นสารเคมีไว้ในที่สูงหรือที่ลับพ้นมือเด็ก การอาบน้ำชำระร่างกายทันทีหลังการฉีดพ่นสารเคมี แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรทราบถึงพิษภัยอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงเก็บสารเคมีและอุปกรณ์ไว้ในที่สูงและอาบน้ำชำระร่างกายทันที แต่มีบางพฤติกรรมที่เกษตรกรมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง เช่น การซักทำความสะอาดเสื้อผ้าชุดที่สวมใส่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชรวมกับเสื้อผ้าชุดอื่น การล้างอุปกรณ์และเครื่องพ่นสารเคมีลงในแม่น้ำ ลำคลองหรือบริเวณบ่อน้ำ และการทิ้งสารเคมีที่ผสมแล้วและใช้ไม่หมดลงในดินหรือ

แหล่งน้ำ รวมถึง เกษตรกร ไม่ได้ติดป้ายบอกเตือนถึงวันที่ฉีดพ่นสารเคมีในบริเวณแปลงที่ทำการฉีดพ่นสารเคมี อาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรจะตระหนักถึงอันตรายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อสุขภาพร่างกายจากการสัมผัสโดยตรง แต่อาจจะไม่รู้หรือไม่ได้ตระหนักต่อพิษภัยสารเคมีที่ปนเปื้อนเสื้อผ้าที่สวมใส่ หรือการที่สารเคมีปนเปื้อนในดิน น้ำ อากาศ ซึ่งเป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งขัดกับหลักใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ได้เสนอวิธีการใช้ไว้ในขั้นตอนสุดท้าย: หลังจากที่มีการใช้สารเคมี ดังนี้ ควรทำความสะอาดอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจากสารเคมีและเสื้อผ้า โดยทำความสะอาดแยกต่างหากจากการทำความสะอาดเสื้อผ้าทั่วไป ไม่ควรล้างภาชนะหรืออุปกรณ์เครื่องพ่นสารเคมีลงในแม่น้ำลำคลอง และสารเคมีส่วนที่เหลือเมื่อไม่ต้องการใช้ ควรมีการกำจัดโดยการฝังในหลุมลึกที่มีการปูรองกันหลุมด้วยปูนขาวและอยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ ชุมชนที่พักอาศัย รวมถึงควรติดป้ายประกาศเตือนเขตพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พร้อมระบุวันที่ใช้สารเคมี เพื่อป้องกันผู้อื่นได้รับอันตรายจากบริเวณดังกล่าว

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร

ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การป้องกันตนเองของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวก อธิบายได้ว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองของเกษตรกร โดยหากเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และอันตรายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช รวมถึงผลกระทบต่อเกษตรกร บุคคลใกล้ชิด ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมแล้ว เกษตรกรก็จะมีพฤติกรรมป้องกันในระดับสูงเช่นเดียวกัน ซึ่ง ชิตาภา สุขพล่า (2548) ได้กล่าวไว้ว่า การรับรู้ว่าเป็นกระบวนการในการรับ ประมวลผล และตีความ ซึ่งเป็นอาการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เพื่อประเมินค่าตัดสินใจและแสดงพฤติกรรม

สอดคล้องกับผลการศึกษามากหลายเรื่องที่พบว่าความรู้ความเข้าใจมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมได้แก่ ผลการศึกษาของอังคณา อ่างทอง (2545) ที่พบว่าเกษตรกรที่มีความรู้ความเข้าใจในการใช้สารฆ่าแมลงอยู่ในระดับดีมาก จะมีพฤติกรรมการใช้สารฆ่าแมลงอย่างถูกต้องปลอดภัยในระดับสูง และผลการศึกษาของสุภาพ มณีรัตน์ (2542) ที่พบว่า การได้รับข่าวสาร การได้รับคำแนะนำส่งเสริม และความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องปลอดภัย รวมถึงผลการศึกษาของ ยุทธนา หงส์ไกร (2542) ที่พบว่าความรู้เกี่ยวกับสารเคมีทางการเกษตรและการนำไปใช้ ความตระหนักถึงภัยสารเคมีทางการเกษตรที่มีต่อสุขภาพของผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม และความเชื่อด้านสุขภาพมีอิทธิพลต่อ

พฤติกรรมการใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างถูกต้องปลอดภัยทั้ง 3 ขั้นตอน คือ ก่อนการฉีดพ่นสารเคมี ขณะฉีดพ่นสารเคมี และหลังการฉีดพ่นสารเคมี

ในส่วนของปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพ ซึ่งพิจารณาจาก 4 ด้าน คือ ด้านการรับรู้ต่อโอกาสเสี่ยงของการได้รับพิษจากสารเคมี ด้านการรับรู้ถึงความรุนแรงของสารเคมี ด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ของการป้องกันตนเองจากสารเคมี และด้านอุปสรรคในการป้องกันตนเองจากสารเคมีของเกษตรกร พบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมป้องกันตนเองของเกษตรกร โดยหากเกษตรกรมีความเชื่อด้านสุขภาพในระดับสูงแล้ว เกษตรกรก็จะมีพฤติกรรมป้องกันในระดับสูงเช่นเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสมใจ ยิ้มวิไล (2531) ที่พบว่า ความเชื่อด้านสุขภาพรายด้านต่างๆ ได้แก่ การรับรู้ถึงโอกาสเสี่ยงต่อความเจ็บป่วย การรับรู้ถึงอุปสรรคในการปฏิบัติตน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดูแลตนเองอย่างมีนัยสำคัญ และผลการศึกษาของวิเชียร ศรีวิชัย (2548) ที่พบว่า ความเชื่อด้านสุขภาพของเกษตรกร ในการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การรับรู้ความรุนแรงของพิษสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การรับรู้ประโยชน์ของการป้องกันตนเองอยู่ในระดับสูง สำหรับพฤติกรรมป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรอยู่ในระดับดี แต่มีความแตกต่างกับการศึกษาของสุภาพ ไบแก้ว (2528) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อด้านสุขภาพกับความร่วมมือในการรักษาของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ที่พบว่า ความเชื่อด้านสุขภาพในด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อภาวะแทรกซ้อน การรับรู้ความรุนแรงของโรค การรับรู้ถึงประโยชน์ในการรักษา การรับรู้ถึงอุปสรรคในการปฏิบัติตน ไม่มีความสัมพันธ์กับความร่วมมือในการรักษาซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของคนไข้

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมป้องกันตนเองของเกษตรกร พบว่าปัจจัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมป้องกันตนเองของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพ พบว่า มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมป้องกันตนเองของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีระดับพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ระดับความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และระดับความเชื่อด้านสุขภาพ อยู่ในระดับสูง และพบว่าปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และความเชื่อด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมป้องกันตนเองของเกษตรกร โดยมีความสัมพันธ์กันทางบวก ซึ่งแสดงว่าเกษตรกรจะมีพฤติกรรมในการป้องกันตนเอง

จากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ดื้อนั้น จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับสูง รวมถึงจะต้องมีความเชื่อด้านสุขภาพในระดับสูงเช่นเดียวกัน จึงจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในการป้องกันตนเอง ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพปลูกสับปะรด หรือบุคลากรหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อลดความเสี่ยงต่อโอกาสในการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังนี้

1. ด้านการส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องของเกษตรกร โดยบุคลากรหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานทางการเกษตร สาธารณสุข การศึกษา ในด้านการให้ข้อมูลความรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องตามหลักวิชาการอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เช่น การจัดนิทรรศการ การสาธิต การฝึกอบรมและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และในด้านการส่งเสริมความเชื่อด้านสุขภาพ ควรเน้นให้เกษตรกรได้รับรู้ว่าตนเองมีความเสี่ยงต่อการได้รับพิษสารเคมี และถ้าได้รับพิษแล้วจะก่อให้เกิดความรุนแรงหรืออันตรายต่อสุขภาพอนามัย และด้านเศรษฐกิจ โดยอาจเสนอข้อมูลข่าวสารด้านจำนวนผู้ป่วยและภาพผู้ป่วยที่ได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้และความตระหนักถึงอันตรายของสารเคมี ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องและป้องกันหรือลดความเสี่ยงในการได้รับพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร

2. ด้านการส่งเสริมการลดอัตราการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากภาคการเกษตรในปัจจุบัน เป็นการผลิตเพื่อการค้าและมุ่งเน้นการตอบสนองความต้องการของตลาดมากขึ้นไป ส่งผลให้เกษตรกรคำนึงถึงแต่เรื่องการเพิ่มผลผลิตและรายได้ จนลืมนึกถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อสุขภาพอนามัยของเกษตรกร ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเกษตรกร บุคลากรและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จึงควรมีการส่งเสริมการใช้วิธีกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีต่างๆ ควบคู่กับการใช้สารเคมี โดยการชี้ให้เห็นประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ เช่น ลดความเสี่ยงต่อการได้รับพิษจากสารเคมีและลดต้นทุนการผลิต เพื่อให้เกษตรกรได้เกิดการเรียนรู้และยอมรับ ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการลดอัตราการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพียงอย่างเดียว

3. ด้านการบริหารจัดการ ผลการศึกษาพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และปัจจัยที่เกี่ยวข้องในด้านความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และความเชื่อด้านสุขภาพ สามารถใช้เป็นแนวทางในการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเสด็จ สำนักงานสาธารณสุข และเกษตรอำเภอเมืองลำปาง เพื่อกำหนดนโยบาย หรือระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเคมี หรือการสนับสนุนโครงการที่เกี่ยวกับการลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการปลูกสับปะรด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการเพิ่มตัวแปรที่ศึกษาให้มากกว่านี้ เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะรายได้ที่มุ่งใจให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น และควรมีการทำวิจัยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ
2. ควรมีการศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดในตำบล หรือจังหวัดอื่น และเพิ่มขนาดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา เพื่อตรวจสอบยืนยันว่า ปัจจัยด้านความรู้และปัจจัยความเชื่อด้านสุขภาพ มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการดำเนินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
3. ควรศึกษากลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชต่างชนิดกัน เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร รวมถึงปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และความเชื่อด้านสุขภาพ